

VÝPRAVY ZA STARÝMI LISTINAMI

DĚJEPISNÁ ČÍTANKA

PRO 6. ROČNÍK ZŠ

OKRESU RYCHNOV N. KN.

OKRESNÍ PEDAGOGICKÉ STŘEDISKO
V RYCHNOVĚ N. KN. 1990

PŘED PRVNÍ VÝPRAVOU :

O archivech a listinách

Čítanka, kterou otvíráme, nás zavede do archivu. V archivech se uchovávají nejrůznější dokumenty, které ve své práci využívají historikové.

Historikové nám vysvětlují minulost lidské společnosti. Pracují hlavně s písemnými prameny a mezi tyto prameny patří archivní materiály.

Do archivů však nechodí jen vědci. Potkáme tu i jiné zájemce o dějiny - studenty, kronikáře a někdy i spisovatele či novináře.

Vědu zkoumající minulost nazýváme historií. Té pomáhají další vědy, říkáme jim pomocné vědy historické.

V naší čítance si budeme vyprávět o starých listinách. Zkoumáním těchto písemností se zabývá speciální věda, která nese název diplomatika. Diplomatika studuje úřední písemnosti, určuje jejich původ, stáří, ale také pravost nebo nepravost těchto materiálů. Už ve středověku se totiž dokumenty padělaly, k jejich falšování docházelo i v pozdějších dobách.

S diplomatikou souvisí věda zvaná paleografie - nauka o písmu, jeho vzniku a vývoji. Paleografie nás učí číst staré texty, pomáhá určovat stáří a místo vzniku daného písemného pramene.

Další pomocnou vědou historickou je sfragistika. Ta se zabývá pečeti. Ke každé listině totiž patřila pečeť, která vlastně znamenala náhražku podpisu vydavatele dokumentu. Ve středověku totiž mnoho šlechticů neumělo číst a psát. Otisk kovového pečeti se znakem majitele do vosku různé barvy byl dokladem pravosti listu.

A listin je v našich archívech spousta. Najdeme mezi nimi dokumenty vydané v kancelářích panovníků, listiny držitelů jednotlivých panství, cechovní písemnosti atd.

Každá listina má tři základní části, a to protokol, vlastní text a eschatokol.

Z protokolu se dovídáme, kdo dokument vydal a komu.

Vlastní text obsahuje sdělení proč je listina vydána, vydavatel někdy zdůrazňuje svou dobrou vůli. Dále zde jsou rozepsána všechna ustanovení a nařízení, která tvoří hlavní obsah dokumentu. Někdy se tu hrozí tresty pro ty, kteří poruší vypsání ustanovení.

Eschatokol je závěrečnou částí - obsahuje údaje o místě vydání, době vzniku listiny a vyjmenování svědků. Podpis vydavatele listu většinou nahrazuje pečeť, někdy své pečeti připojí i svědkové.

Archivní dokumenty v Československu shromažďují hlavně okresní archívy, oblastní archívy a Státní ústřední archiv v Praze. Prameny vztahující se k území dnešního okresu Rychnov nad Kněžnou najdeme jednak v Okresním archívu v Rychnově,

jednak ve Státním oblastním archívu v Zámruku. Některé archívalie jsou dokonce v ústředním pražském archívu.

V archívech můžeme studovat listiny, urbáře, účetní knihy z vrchnostenských kanceláří, mapy a plány, kroniky obcí, far a škol, nejrozličnější deklary z mnoha úřadů, spolků a později i z činnosti politických stran a řadu dalších písemností.

Materiály jsou v archívu rozděleny do takzvaných fondů podle toho, od keho tyto dokumenty pocházejí, nebo komu byly určeny. Každá listina, kniha, kartón apod. má své inventurní číslo a signaturu (označení), podle nichž jsou archívalie uloženy a vždy je můžeme vyhledat.

V našem vyprávění se budeme zabývat pouze listinami - ty v každém archívu kralují. Uskutečnime šest výprav do Okresního archívu v Rychnově nad Kněžnou a během každé z nich se seznámíme s jednou listinou. Každý z těchto dokumentů nás zavede do jiné doby.

OTÁZKY A ÚKOLY:

1. Už v 5. ročníku jsme se učili o tom, že pozůstatkům lidské činnosti říkáme prameny. Ty nám učebnice rozdělila na hmotné a písemné.
Uveď příklad hmotného a písemného pramene.
2. Co zkoumá historie?
3. Které pomocné vědy historické pomáhají historikům při práci v archívu?

4. Co shromažďují archivy?

5. Jak jsou materiály v archivu rozříděny a označeny?

6. Nerozumíš některým slovům v čítance?

SLOVNÍČEK POJMŮ na konci čítanky ti pomůže v objasnění významů těchto slov.

POZNÁMKY :

1. Ke každé listině patří fotografie označená číslicí (např. číslo 1 znamená, že obrázek se vztahuje k "první výpravě").

2. V závěru čítanky jsou uvedeny tři typy písma, a to GOTICKÉ KNIŽNÍ PÍSMO ze 14. století, GOTICKOU POLOKURZÍVU (BASTARDA) z 15. století a KURENT z 18. století (tzv. novogotické písmo). Mnoho tvarů těchto písem najdeme na fotografiích našich listin.

Tabulky s těmito typy písma ti pomohou při luštění textů na fotografiích, podle přepisu v čítance si můžeš kontrolovat výsledek práce.

VÝPRAVA PRVNÍ:

mutinovo privilegium

Okresní archiv najdeme v přízemí barokního rychnovského zámku. Místnosti, ve které nás pracovník archivu usadí, se říká badatelna. Te proto, že se tu bádá. Sloveso "bádat" znamená skoumat, hledat, pátrat. A my jsme v roli badatelů.

Vyžádáme si nejstarší listinu, kterou tu mají.

ROK 1320 - PRVNÍ ZPRÁVA O MĚSTĚ DOBRUŠCE

Dobrušští tehdy od feudála Mutiny získali přeměnu roboty na peněžní dávky - takzvaný šos a povolení, že mohou vařit pivo (právovárečné privilegium). Listina je psaná latinsky, Mutina ji opatřil pečeti se svým znakem. Uvádíme její překlad:

Archiv města Dobrušky

Inv. č. 1

Poněvadž všechny věci, které na světě jsou nebo se dějí, jsou pomínutelné a s pamětí lidských vycházejí, jedině když svědectvím budou zaznamenány a potvrzeny, pročť my, Mutina z Dobrušky, známo činíme vůbec všem, kdož v ně hleděti budou, kterak nás z víry a urozenosti naší, užívající rady znamenitých mužů, žádající pana Hynka řečeného z Frýdlantu, pana Jindřicha z Lichtemburka, pana Mikuláše z Potštejna, pana Tasa ze Skuhrova, pana Jindřicha z Lipé jinak Rychnvaldu, pana Macka řečeného Mnicha, půkrabího hradceckého, majíce plnější důvěru, dali

jsem vůbec všem bez rozdílu plnou a svobodnou moc působiti, řídití a spravovati budoucně o všech věcech, které mezi mnou na jedné a spoluměšťany našimi dobrušskými, obracejíce se na straně druhé, co se týče robot a prací našich dobrušských měšťanů, poručili jsme společně a nerozdílně: Ti spoluměšťané k nám dle obyčeje přistoupili, pilně a statečně prosíce a žádajíce, co se týče těch prací a robot, aby nyní a navždy z nich složeny byly a aby byl placen robotní šos neboli úrok. Proto cokoliv bylo řečeno skrze svrchu již jmenované urozené muže, což stálé a dokonalé jest, slibujeme držeti pod způsobem víry a cti naší pod pokutou tisíce hřiven stříbra, nebudeme-li jejich rozkazů poslušni, kteříž zajisté znamenití mužové užívali dobrých rad a znamenitých, ústně vypověděli a vyložili, aby řečený pan Mutina všeliké práce a roboty těm i budoucím lidem složil a udusil, marnými a nespravedlivými učinil, aby on i nástupci jeho více k žádným pracem nynější i budoucí spoluobytelé nenutili, ale aby ti spoluměšťané panu Mutinovi na svátek Narození Páně a na den svatého Jana Křtitele ze všech domů a polí podle položení a stodol dříve založených a zřízených, s výjimkou domů nárožních a domů při Vodní bráně, které mají pivovary, ti po dvanácti groších z práva dāti a platiti mají. Ale jiné nárožní domy po osmi groších budoucně mají platiti. Necht před postavením zdi městské osada Lešno se Dobruška nazývala a hospodáři domů a pivovarů na svých gruntech dobrovolně pivo vařili a mají vařiti bez překážky. A jestliže by kdo toto naše zřízení a smlouvu v lehkost našeho povýšení a v posměch učinil, buď od Pána Ježíše Krista, Petra a Pavla apoštolů proklet a rod bude zbaven víry a cti. K svědectví toho svoji pečeť jsem připevniti kázal. Stalo se léta Páně tisícího třístého dvacátého.

OTÁZKY A ÚKOLY :

1. Uvádí listina kromě Mutiny z Dobrušky jména dalších feudálů?
2. Dobruška byla městem královským nebo poddanským?
3. Všimni si podtržených míst v textu. Co museli obyvatelé města dělat, aby se vyhnuli robotní práci?
4. Jak se jmenovala Dobruška před rokem 1320?
5. Měla Dobruška ve 14. století hradby? Najdi v překladu listiny místo, kde je o nich řeč.
6. Prohlédni si Mutinovu pečeť a porovnej ji s městským znakem Dobrušky (znak najdeš v knize J. Čarka *Městské znaky v českých zemích*, Praha, 1985). Je tu nějaká podobnost? Proč asi?

VÝPRAVA DRUHÁ : mezi soukeníky

Starý Rychnov byl městem soukeníků. Textilnictví se zde rozvíjelo od pradávna. Vydejme se opět do 14. století - v archivu nám na cestu půjčí fotokopii staré listiny. Její originál je uložen v Národním muzeu v Praze.

rok 1378 - cechovní řád soukeníků z RYCHNOVA

Mistři soukenického řemesla v Rychnově n. Kn. stanoví řád svého řemesla, a to se souhlasem pánů města - bratrů Jetřicha a Albrechta z Rychnova. Je to druhá nejstarší český psaná listina, kterou známe.

Archiv města Rychnova nad Kněžnou

Buď swjedomo tyem wssyem, kdož tento list buď czysty neb slyssyety, genz sukenncyzy mystrowé Rychnowss(ty) s dobrým rozmyslem daly su sye ke wssyey sprawedlnosty y k tomu s pan-ským powolenym a potvrzenym, to gest pana Gyetrzycha y pana Albrechta bratrů vlastní(ch) rzeczenych z Rychnova. Znamenaycz kazdy ustawenye prawa súkenncyzyeho tak od chudych gako od bo-hatych y od panow potvrzeneho a to prawo ma staty donyz rze-meslo w Rychnowye sukenncyzyeho.

Prwe prawo genz slybugy sukenncyzy sgednanu ruku czysty y tkaty sukno czyste. Paklyby který zruussyl, ten ma propadnuty wynu dwadczety grossow. Opyet czosby newyery naleseno byle na wlnye nebo na suknye, w uohny spaleno ma byty a ten ma byty na panye mylosty se wssyem.

Opyet ktos by uczynyl postaw (=kus sukna) kratky neb na nytech rzyedky, ten kazdy ma propadnuty wynu pjet gros.

Opyet ktos by uczynyl na postawye ssalak lepszye wlny nezly wesken postaw, ten cztyrzy gros. wyny propadne.

Opyet ktos by uczynyl wahu wyetasy, než prawo gest, gedon gross wyny propadne.

Opyet ktosby nebyl w uobezney radye, když bude powolan, wyny gross propadne.

Opyet kdysby bylo wywolenie ctyrz mystrow sukenncyzych od gynych sukenncykow pro obecane dobre y pro czest panaku y k tomu wssy obczye k uohledawany wssyech obecnych szkod-lywych wyeczy a kdysby kto proty tomu mluwyl nebo gye uhanyl, ten propadne wyny dwanaste gros.

Opyet przychodny host wyerny y wssudy dobrzye zachowaly chtyel(=li) by przygyety mystrowatwye w myesty w Rychnowye, ma byty przygat od mystrow drzywe rzeczenych beze wssy omluwy dada gych prawo, toczyss, czoz na nye sluszye, to gest cztyrzy lybry wnosku.

Opyet ssalaharsone nemagy byty wlny proty mystrom bez gych powolenye yzadnemu any ze wssy any s myesta.

Opyet kterys z knapuow pogal by senu, ten ma s prawa k swye potrebye uczynyty do roka paddesat loket sukna y k prodany y k chozeny; ale kterys nema seny, ten ma uczynyty

w roczye dwa a trzydesety loket sukna.

Opyet kterysby host sukenniczy chtyel przygyety mystrow-
stwe sukenniczye, ten ma daty prawo mystrowu a mystry magy
geg myle przygyety. Pakly by byl chudy, se by szosze swego
wlastneho nemohl nalozyty, tehdy mezy nymy ma dyelaty a to
s gych pomoczy.

Opyet ktosby chtyel sye uczyty sukna dyelaty neb tkaty,
odkadsbykolywyek byl z myesta nebo se vsy, gedno byl wyerny,
ma przygat byty od sukennykow a to podle ugednanye.

Opyet drzyewe rzeczeny ctyrzye mystrowe wywoleny, kdyszby
z nych zatagyl ktery které wyny podle nalezenye pro pryzetu
y pro uczenye, tehdy wsychny propadnu kazdy gych obapol wynu
drzyewe rzeczeniu.

Opyet kterysbykolywyek sukennyk z gyneho myesta przywesh
flok a zde gey dyelal, ten propadne wyny 20 gr.

Opyet aby yzadny nedyelal osnovy any wlny kupowal, ktos
nema s mystry prawa; paklyby dyelal neb kupoval, aby propadl
wyny 20 gr.

Opyet aby yzadny s zenu wlny nekupowal, ale s synem, genz
ma smysl prodaty y kupyty, ale yzadny aby nezastawal dyetyetem
yzadne kupye, ktere neumye kupyty, pakly byl ktery nemoczen,
tehdy ten myesto sebe postaw zenu nebo kohoz mozes vzyty.

A ty wssyechny wyny magy dyeleny byty na dve drzyewe gme-
nowane polowyczye wyn, na pany, ktos toto myesto budu drzyety
a polowyczye wyn na mystry sukenniczye lecz malych lecz wely-
kich, a tu polowyczy magy mystroue obratyty na obecne dobre
a to s wyedomym wssye obczye. A tento lyst gest psan Tysyczyho

leta Trzysteho sedmdesatego osmeho myesiczye czarna druhého
trzyety den nastaleho a w tom prawye ma staty rzemeslo suken-
niczye donyz naydel moz gehu byty.

OTÁZKY A ÚKOLY :

1. Pokus se podle přepisu přečíst první řádek této staré lis-
tiny a porovnej psané středověké písmo s dnešními písmeny.
Jaké jsi našel rozdíly?
2. Překvapilo tě, jak těžko lze pochopit smysl textu, i když
je přepsaný současným písmem?
Pročti si závěrečnou kapitolu JAK LUŠTÍME STAROČESKÉ TEXTY.
Najdeš tam spoustu užitečných rad.
3. Část textu je osnažena podtržením. Soukeníci se zavazují,
že budou tkát čisté sukno. Kdo by to nedodržel, zaplatí po-
kutu 20 grošů.
Pokus se s listiny vyčíst nějaké další podobné ustanovení,
které od soukeníků požaduje dobrou a kvalitní práci.
4. Rychnov n. Kn. se během dalších staletí stal významným mís-
tem soukenické výroby v rámci celého českého království.
Říkalo se mu dokonce SOUKENICKÝ RYCHNOV.
Pokud se chceš o rychnovském soukenictví dovědět něco navíc,
půjč s v knihovně DĚJINY RYCHNOVA NAD KNĚŽNOU od T. Kouřila
a A. Svobody.

VÝPRAVA TŘETÍ : ZA MĚSTSKÝM ZNAKEM

Šlechta od nepaměti používala snaky, takzvané erby. Znak nejprve sloužil k tomu, aby se feudálové vzájemně poznali v boji. Později si znaky pořídila i města - královská i poddanská. O vzniku erbů vyprávějí takzvané erbovní pověsti. Přečteme si jednu z nich:

O PANNĚ NA JELENU

Za dávných časů sídlil v pevném hradě na skalnatém ostrohu mocný vladyka. Patřil mu veškerý podhorský kraj až k horám.

Měl dceru jedináčka, kterou nade vše miloval, proto se snažil vyhovět jí ve všem, co jí viděl na očích. Dívka byla náruživá lovkyně a odvážná, obratná jezdkyň. Ale nestačila jí už jenom jízda na bujném koni. Zatoužila po tom, aby s větrem o závod mohla pádit na statném jelenu jako lesní panna, o které jí kdysi vyprávěla chůva.

Dlouho se otec rozpákoval, svíran úzkostí o život milované dcery, splnit její nerozumné přání, posléze však přece jen podlehl perličkám slz v jejích očích. Poručil tedy čeledi, aby v okolních hvozdech byl chycen jelen, spoután a dopraven na hrad a tam krocen.

Zvěře bylo v tehdejších nepřehledných lesích nadbytek, a tak byl vladykův rozkaz brzy splněn. Krocení plachého a mo-

hutného pána hvozdů bylo ovšem velmi obtížné. Ale síla mužů hradní posádky a neumdlévající něžná péče dívčina o lapeného paroháče přece jen dokázaly, že nakonec přilnul ke své paní důvěřivou příchylností a nevzpouzel se ani pak, když na hradním nádvoří jej sedlala a pokoušela se o jízdu na jeho hřbetu. Netrvalo dlouho a panna se odvažovala bez obav vyjíždět na něm i za hradební zeď.

Jednou si zase vyjela po svahu hradebního ostrohu do zalesněného údolí, ale zapomněla, že právě toho dne loví její otec v okolí hradu za četné účasti hostí i honců.

Její jelen poplašený hlučným křikem honců a zuřivým štěkotem psí smečky se dal do šíleného úprku údolím podél toku potoka a přihnul se až nad příkrý skalní srás. Necházel mnoho a sdivočelé zvíře by se bylo vrhlo i s pannou do závratné hlubiny.

Ale úzkostné volání bezmocné jezdkyňe zaslechli ještě včas dřevorubci a uhlíři, kteří pracovali na nedaleké mýtině. Bez váhání se postavili pádícímu jelenu do cesty, zachytili jej a strhli k zemi dříve, než doběhl na okraj srázu.

Tak byla panna zachráněna a vladyka z vděčnosti povýšil osadu, kterou zachránci jeho dcery obývali, na město a do znaku mu dal obraz panny sedící na jelenu.

(podle Eduarda Weise)

Skutečnost kolem vzniku rychnovského městského znaku však byla jiná. Porovnejme pověst s listinou věnující Rychnovu městský znak:

rok 1488 - král vládslav udílí rychnovu znak

Kromě udělení snaku král městu potvrdil právo pečeti
zeleným voskem a povolil konání dvou výročních trhů.

Archiv města Rychnova nad Kněžnou

Inv. č. 1/2

My Wladislav s Bozie milosti Kral Ciesky Markrabie Moravsky Lucemburske a Sleske Kniesie, a Lusioky Markrabie etc. Oznamugem timto Listem wsem Zie Przystupil przed nas Vroseny Albrecht z Rychnowa wierny nasz mily AProsyl gest nas Abychom Miesteczku geho Rychnowu y take wsem obywatelom tehoz Miesteczka Erb dat, y take dwiema Jarmarky ktomu ge obdarziti racsilil. My znagicze wierne a wstawiczne Sluzby tegoz Albrechta, Kterež nam czini, czinij, APotom tim lepe aby mohl a miel nam Slusiti, czymz nas Milostiwieysziho K sobie Pozna. Y gsaucze w tom Kgeho Prosbie Milostiwie Naklonienij s dobrym rozmyslem, a radu wiernych nassich Moczy Kralowsku Tuto Milost Purgmistru Consselem y wssy Obczy Miesteczka Rychnowa, Nynieyssim y Budauczym timto Listem wozinili sme, ytake czynime, adawame.

Item, aby oniž mohli Nesti na Erbu swem nami danem, y take na Peczieti swe Gelena se dwiema Rohy nahoru zdwizienymi An gest spohehl na Nohy, Na Kteremto Panna na Prostrzedku Po Stranie Sedi w Modre Sukni Podawagicz y temuž Gelenu dwu listkuw Kustum, Kterzisto listkowe Lekna sleru, jakož pak ten Erb Ssirze wymalowan gest wtomto listu, tak aby giž psany

Purgmistr Conssele y wszeczka obec z tegož Miesteczka Richnowa Nynieyssy y Buduczy toho Erbu Posiwali na Koruhwech y naginych Potrzebach obecnych a Miestekych, a Zwasztie na Miestske Peczieti aby mohli Peczietiti Zelenym waskem, obecnie Potrzeby y take gine czozy gim koliwiek bylo Potrzebi.

A k tomu take giž Psanym Purgmistru Consselem y wssy obczy gmenowaneho Miesteczka dawame dwa Jarmarky rocznie, geden tu Strzedu Po Swatem Witie neyprwe Prayssti, A druhy ten Pondieli po Swatem Matussowi neyprwe Praysstij tak aby oniž tu oba Jarmarky na dni giž psane s Osmi dny porząd zbichlymi przy kasdem Jarmarcze kazdy rok mieli, dzieli a gich posiwali sewssemi Prawy Milostmi a obdrzenimj tak yako gina Miesteczka w Kralowstwi nassem Gzeskem swych Jarmarkuw Posiwagj sprawa nebo s Obyczęge, A to bez nassy, Budauczych nassich Kraluw cieskych y wszech ginych lidi wsselike Przekazy. Wssak proto chceme aby toto obdarowani nasze czož se tiech Jarmarkuw dotyczye bylo bez vgnj kasdemu na geho Sprawedliwosti. Przykasugicze wsem Vrzednikum y giny Poddanym nassim wiernym nassim milym Nynieyssim y Buduczym Aby giž psanym Purgmistru Consselem y wssy obczy gmenowaneho Miesteczka Richnowa Nynieyssym y Budauczym w Posiwanej giž psaneho Erbu y take wginem drzeni a Posiwanil giž Psanych Jarmarku na kazdy rok naczasy giž psane tak a wedle toho yake se nahorse Pisse neprzekazielil ani Przekazietil dopausstielil. Ale przytom przywssem ge Zachowawali nyini y Powieczne czasy Buduczy, ginak toho neozinicie, Ato Pod wWarowanim hniewu a Pomsty nassy y Buduczych nassich Kraluw cieskych. Tomuto na swiedomi Peczieti nassy Kralowsku kazali sme przywie-

seyti ktomuto listu.

Dan na hradie Praszem we czwartek Po Przenesenij S² Waczlawa Leta Bozicho Tisyczego Cztyrzsteho Osmdesatego osmeho Kralowstwi naszego Leta Sedmnacsteho.

Ad Relationem Dni Johannis de
Sselnberk Cancellarij Regni Bohemiae

OTÁZKY A ÚKOLY :

1. Proč asi král Vladislav Jagellonský udělil Rychnovu městský znak právě v podobě panny na jelenu?
2. Rychnov byl poddanským městem. Jak se jmenoval šlechtic, jemuž městečko patřilo?
3. Najdi v přepisu listiny zmínku o výročních trzích. Pro koho byly výroční trhy důležité?
4. Je v listině zmínka o městské radě nebo o úřednících města? Co měli tyto lidé na starosti?
5. Kde byla listina vystavena?
6. Jak dlouho vládl král Vladislav v době udělení městského znaku Rychnovu?

VÝPRAVA ČTVRTÁ : DO POBĚLOHORSKÉ DOBY

Ve škole jsme se dověděli, že bitva na Bílé hoře v listopadu 1620 přinesla českému národu dlouhodobý útlak ze strany habsburských panovníků. Nábožensky podmíněné pronásledování nekatolíků vyvolalo v některých místech vzpoury poddaných.

Velké povstání zachrátilo v roce 1628 opočenské a novoměstské panství. Císařovi generálové Valdštejn a de Huerta však hnutí poddaných utopili v krvi. Proti povstalcům vystoupili i měšťané z Kostelce nad Orlicí, kteří u vesnice Líbel přepadli a rozehnali houf vsbouřenců.

Panovník se městu odvděčil listinou, kterou najdeme v rychnovském archivu.

ROK 1628 - CÍSAŘ POTVRZUJE DŘÍVĚJŠÍ PRIVILEGIA

Habsburský císař vydal ve Vídni listinu, kterou potvrdil městu Kostelci n. O. dřívější výsady. Kosteletští měšťané totiž všichni přestoupili k římsko-katolické církvi. Obyvatelé Kostelce však mezi sebou nesměli trpět židy a jinověřce. Ve městě už tehdy aktivně působili jezuité.

Archiv města Kostelce nad Orlicí

Inv. č. 25

My Ferdynand Druhy z Bosj milosti Woleny Říjmský Cýsarž.

po wssecký cžiasy rozmnožitel Ržjsse, a Vherský, Čžieský, Charwátský etc. Král, Arcykňžie Rakáuské, Margrabie Morawské, Lucemburske a Slezske Knjžie, A Lužické Margrabie.

Oznamugem tjnto listem wssem: Žie game ponjžienie prössenj od Oppatrných Purgkmistra a Konsselow y wsay obce Miestecžka Kostelce nad Orlicy, abychem gjm wssech a wsseliyakých Magestátuw, Priwilegij, Swobod, Obdarowanj, a Weysad, kteréž sobie od Wrchnosti gich, též od Cysarže Mathyasše, Pana Streyce a Otce Nassého Neymilegssýho nadaná a potvrzená magj: Ato přřednie List niekdy Adama Satiastnyho Hrzanie z Harasowa, genž gest dán na Pottnstaynie, we Čžtwtrek po Swatem Ondržegj Appostolu Pánie, Letha Pánie Tisycýho, Pietistého, Osmdesatého Patého.

Item List Anny Kateržjny Kapliržowé, rozene Hrszanky zhara-sowa, nyniegssý Wrchnosti gegich, gehož dáthum na Pottnstaynie wprwnj Stržedu w Postie, Létha od Narosenj Syna Božjho, Pána a Spasytele Nasseho Gézjsše Krysta Tisycýho, Ssestistého dwa-náctého pocžitágie.

A naposledy List téhož Cysarže Mathyasše slawna Pamietí genž gest dán w Mie Nassem Lincy we Stržedu po Nedieli Jubilate, to gest dwadcatého trztjho dne Miesyce dubna, Létha Pánie Tisycýho, Ssestistého Cztrnactého milostiwie schwáliti, obnowiti a poťwrditj Ráčžili.

K gegichzto pokorne prosbie naklonienj gsauce a takowé Listy celé a neporussené spatřžiwše, ono y k tomu, Žie gsau k Wjrze Prawé swaté samospasytedlné Ržjmské Katholické přžistau-pili, nakloninj gsauce, s dobrým rozmyslem, Nassým gistým wledo-mia, a s Raddau wierných Nassych milých, Mocj Králowskau w Čžie-

chách, nadepsana Priwilegia, Swobody a Obdarowanj game schwá-liti, obnowiti a potwrditi Ráčžili, a tjnto Listem Nassým wiedomie, we wssech gegich Znienj, položenj, w Punktich, Klauzulách a Artykulich neginacžie nez yakoby w tento List Náss slowo od slowa wepsanij byli, schwalugem, obnowugem a po-twruzugem:

Čhtice tomu konečnie, a to wstanowugice, aby se swrchu gmenowana Prywilegia, Swobody, a Obdarowanj na samy toliko Miesstiany téhož Miestecžka Kostelce Katolického Ržjmského Ná-božienstwj wztahowali, a žiadneho Miesstienjna neb Miesstienjku, ani Podruhuw genž by téhož Ržjmského Katholického Nábožienstwj nebyli, nyní neb napotom mezy sebau w Kostelcy wieceg, ani židy netrpieli a gjm tu bytu nepržáli.

Protož přžikazugem wssem obywatelum a Poddanym Nassým Ze-wssech Cztyr Stawuw Kralowstwj Nasseho dedicžneho Čžieského, obswlášatnie pak Wrchnosti gegich, nyniegssý y budaucy abysste giž gmenowane Purgkmistra a Konssely y wssechu obecž téhož Miestecka Kostelce nad Orlicy, též nyniegssý y budaucy gich přžitomto milostiwem schwalenj a Potwrzenj Nassem bez wsseliya-kých Zmatkuw a odpornosti, nyní y w budaucých wiecežných cžia-sých gmieli, držieli, a neporussytedlnie zachowali žiadných gjm wtom přžekážiek necžjnice ani komu ginemu cžiniti nedopau-estiegice, a to pod uwarowanjm hniewu, a nemilosti Nassy Cysaržské dedicuw Nassých a budaucých Králuw Čžieských.

Tomu na swiedomi Pecžiet Nassy Cysaržskau a Kralowskau k Listu tomuto přžiwiesyti game rozkasatj Ráčžili.

Dán w Miestie Nassem Wídni w Pondieli po Památce Swatého

Martina Biskupa, ginak Tržináčtého dne Miesyce Listopadu Letha
 Panie Tisycyho Ssestisteho dwadcateho Osmeho, a Kralowstw
 Nassyoh Ržjmskeho desatého, Vherského gedenačtého a Čžieského
 dwanačtého.

Ferdinandt L. S. Gulielmus Comes Slavata,
 R : B : Cancellarius

OTÁZKY A ÚKOLY :

1. Co získal císař tím, že městečku Kostelci nechal jeho výsady?
2. Získalo město císařským potvrzením něco nového?
3. Měl vlídný přístup císaře Ferdinanda nějakou souvislost s tím, že v Kostelci získali hlavní slovo jezuité?
 Koho jezuité nejvíce pronásledovali?
4. K listině patří velká císařská pečeť v červeném vosku.
 Má průměr 14 cm.
 Pokus se určit, k čemu pečeti sloužily.
 Co je nahradilo v moderní době?

VÝPRAVA PÁTÁ : NA PANSTVÍ JEZUITŮ

Během třicetileté války se kostelecké panství dostalo do rukou jezuitů, katolického církevního řádu. Vládli v letech 1638 až 1667 Kostelci jako vrchnost. Na rozdíl od mnohých šlechticů však byli pečlivými hospodáři. Ze správců panství vynikal kněz Kryštof Fischer, autor spisů o hospodaření. Jezuité podporovali cechovní výrobu. Svědčí o tom i listina udělená kosteleckým ševcům.

ROK 1644 - potvrzení cechu ševcovského v kostelci n. o.

DF Kostelec n. O. - cech ševcovský
 Inv. č. 15/3

Ja Kniez Pavlvs Anastasivs College Societatis Iesv V Swa-
 tego Klementa w Starem Miestie Prazskem Rector. Znamo Czinim
 timto Lystem Pržedewsssemi Lidmi Nyneghssymi y Budauczymi, kwiec-
 žne Pamietci, Vznawssij bedlywost oPPatrných Poddanych College
 Nassy Ržemesla Ssewczowskeho w Miestie nassem Kostelcozy nad
 Orlycy Kterak Obmeysslegj Poržadek kstalosti a trwanlywosti
 Ržemesla sweho k rozmnoženj Zjwnosti sweych, Zadagicse miti
 Potwrzeney Czech a Ržad mezy sebou gimžby se Mohly y Powinni
 byly w Pořzadczych Ržemeslných Sprawowatj ku Pocztiwostj
 Obecni y take swemu dobru, tak ykz w Miestech Kralowskych

y ginych kdež Czechy swe Ržemeslo gich ma se Ržidj a Sprawugi.
 Protož Ya Swrchu Psany y Na miestie Czely College Poddanym
 nassym Ržemeslu Ssewczowskemu toto Obdarowanj Czinić, dawam
 a Vstanowugj, Lystem timto wržemesle gich tento dole Psaneg
 Rząd w Rozdilnych Artykulych Porząd Zniegiczy, Pży kteremžto
 dobrem Rządu ZRžizenj a Obnowenj obdarowanj swem magj, a Powinnj
 budau Potomczy mogj a Czela Colleg ge Poddane swe toto Ržemeslo
 Zachowatj y nad nimi wtom Ruku swau drziati, Aby oni Mezy Se-
 bau kaobie gedni kdruhym tež take k Czechu y kginym kawssem
 tak se Wždycky Zachowaly a Zachowati Powinni byly y take ode-
 wasech obywateluw tehož Miesta y ginych okolnich Poddanych
 nassych Pržitom Prżywssem Powinnie Zastawatj Magi.

Negprwe Vstanowugj a Potwrsugj miti Czech wZachowanj do-
 le Psanych Rząduv a Artykul.

A Kdož by Chtel mezy nie Ržadnie w Czech wstaupitj ma se
 snima w Wiržie Ržimske Katolyczke samo spasytedne Srownawatj
 ma Zachowanj Rodicžu Swych y swe gak gest se chowal y od
 ržemesla kde gest se Včzil Pržinesti a Czechu vkazati.

Druhe Kdy by w nasych wesniczych bez Rządu Czechowniho
 Niektery swe Ržemeslo Prowdieti chtiel toho Czechmistržj trpe-
 tj nemagj, Nybrž ho ktomu Pržiwestj abyse gak Wnaboženstw
 katolyczkem tak y kporžadku kosteleckem Pržipowedel, takgakž
 Czech gegich to sebau Pržinassy.

3. Pržespolnim Ssewczum kteržjby nassy Poddani Nebyly
 wtrhowe dnj aby nedopausstely we Meste Prodawatj Tolykež Žad-
 nemu Kožj gak howiezoch tak teleczych y skopowych od Ržezni-

kuw domaczych Kosteleczkych a Neb Czo se do Czechu Pržinese
 kupowatj nedaly. Lecžby se dowiediely Zieby domaczy giž Pro
 swu Potrzebu Nakaupily. Pakly kdo wčem takowym Postižen byl
 a Proti tiemto obnowenym Artykulum se doPustil tomu aby bez
 milosti Wssechno Czechmistržj Pobralj.

4. Byllyby Mladencz ten aby Manželkau se zaopatřil
 a Zakaupenj sobě Včinił a czo sebau Czech Pržinassy to
 Wssoczko Wykonal.

5. Kdožby se dobrym Poržadkem Czechu dožadal mu neyprw
 Ržemeslo wokazati a to takto: Neyprwe Botu Pržyczňj howiesy
 a druhau botu Teleczy zdobre teletiny od te teletiny(?) aby
 byl Wodgat(?) Strzewicz Babskey howiesy to aby dobry
 dokazal a když tomu dosti Vožini aby Pržygat Był a Swaciynu
 aby Vdielal a deset gr. Cžeskych a lybru Wosku aby do Czechu
 dal.

6. Mistru Syn ten ma Gednom Swacsynu Vdielati a Piet gr.
 Cžeskych do Czechu dati.

7. Czo se dotyczy Podaszti, aby kasdy natrh(?)
 wkragowal Pod Pokutau gr. Cžeskyha do Czechu.

8. Wraždlnik kdož koho swe Wolnie Zabil ani Zlodieg
 Zadneg nema w Ržemeslo Pržigat bytj.

9. Kteražby Manželka Wowdowiela magj do Pusstieno byti
 Czele Ržemeslo dielatj, Než aby se ržadnie chowala.

10. Kdož by Czo hanlywie Proti Csechmistru Mluwil ten
 aby dal Gross l. Cžesky do Czechu.

11. Hanielyby kdo ZMistruw gedon druheho, aby dal lybru
 wosku do Czechu.

12. Aby Zadny gedem druhemu kupczuw neodwolawal a od wolawal lyby Pak který ten at da libru Wosku do Czechu.

13. Obuw dobru aby dielaly osazenau dobrže y ssytau u boty howiezy aby Paznik Ssyty byl dwiema podpusťky adole Paziecha Podsazena Strewioze Welyke y pastewczy aby byly Ssity dwie gakž gest obyczeg y Podsaditi dobže gakžma obsazeno beyti, Strzewicz nožnowj aneb gakyž koly tenky, Pržitiech Pržiwssech wieczech, Nagdelyse Czo bud kr- žiwie Vssyto a neb gakž kolyw Skažieno magi se gemu Wzyti a od Botu Wzeti aby každý dal Pul gosse Čžeskyho, a od Strze- wioze dwa Penize Bila a Žadnemu se nema Promygeti, a Nadto Nadewsseczko aby ktomu Wždyczkny Nadepsany Czech dwa Starssy zsebe Wysylaly aby to kazdy trch Wssech ohledawaly.

14. Když Natru Stogj Aby gedem druhého Nepržedsakowal w kaupi Cylne(?), nez ma se gedem druhého otazati, kupugelj to Čžiby Nekupuge kup to gyny a Neb kdož chce Pakly kdo koho Pržiedkaupi ten bude Powinen lybru Wosku do Czechu dati.

15. Zieny domaczy Y Zwesnicz kupowatj nemagj kaupie Žiadne.

16. Kdyz se Czech opowj kdožby ne Pržissel, ten bude powi- nowat Pokuty gross Čžesky do Czechu složitj, a Vkohoby kopyt- ko(?) zustalo a Newesslo ten dey do Czechu dwa grosse Čžesky.

17. Kdožby komu Čželed laudil aby dal lybru Wosku do Cze- chu a Paklyby který Towaryss od Niektereho Mistra wstal nedr- žadnie aby gemu Žiadny dilo Nedawal.

18. Kdyby se Čželedi Nedostawalo Zadny aby nechowal gedno- ho towarysse ažby se Sporžadaly.

19. Čželedi každý platiti gakž kdo Zaslawy Neywegss Po Tržech Grossych Čžeskych Na teyden.

20. Čželed Zadna zahaletj Nema do Pustilymu Mistr Zahaleti deg gross Pokuty do Czechu a budely Pak Čželedin sam swe wolně Zahaleti ten aby byl trestan Ssatlawau, Pokudže Czechmistrum Zdati bude.

21. Zadneho Včžedlnika Nema Zadny Pržigymati bez Wiedomj a Opowiedj Czechmistru (pokudž by Podany nass byl, bez ohla- ssenj a Powolenj Wrchnostj) a ma se každý Wypstatj, gakeho gest lozie, a take Zaslybiti magj Pro Vwarowanj Potomni Newole.

22. Czo se dotycže Ržadne Raddy Czechownj Wgich Wiczech Ržemeslnych to ma byti od každého Znich Zachowano, Pokudž Naležj, kdo by Pak Pronesl, ten každý ma Czechu Prazen beytj.

23. Gestly zleby Kdo Czo Vkradl a otom že by ginj Czechow- nj wiedaucz w Czechu neoznamil ten aby trestan byl, Podle cze- chowniho Vznamj.

24. Pecžeti Czechowni Ržemesla gich aby Vžiwaly tim spu- sobem gakž w gynych Miestech a Miestecžkach Wtomto Kralowstwj Czech Ržemesla gich Vžiwagj :

Tomu Naswiedomj Pecžet College naszy rozkazal sem ktomuto Lystu Pržyiwiesytj genž gest Potwrzen, a dan Letha od Narosenj Syna Božjho, Tisyczio Ssestisteho Cztyryczateho Sstwrteho We Stržedu Pamatky Swateho Tomasse APosstola Panie.

Paulus Anastasius S.J.R.

m.p.

POZNÁMKA: Původní text listiny je na několika místech přepi- sován a tato místa jsou nečitelná.

OTÁZKY A ÚKOLY:

1. Jak se jmenoval kněz, který udělil kosteleckým ševcům tuto listinu?
2. Věimní si podtržených míst v textu.
Mohli ve městě a okolí pracovat ševci, kteří nepatřili ke kosteleckému ševcovskému cechu?
3. V pátém bodu listiny jsou požadavky na ševce, který by chtěl vstoupit do cechu.
Co takový švec musel umět udělat a co zaplatil při vstupu do cechu? (Význam slov, kterým nerozumíš, odhadni. Místo označené tečkami je v listině nečitelné - pomůže ti fantazie).
4. Kdo neměl být podle osmého nařízení přijat do cechu?
5. Pozorně si přečti 10., 11. a 12. bod listiny.
Za co se platily pokuty?
6. Ve dvacátém ustanovení je řeč o zahálení čeledínů.
Pokus se vysvětlit, jak to bylo s trestáním zahálky.

VÝPRAVA ŠESTÁ :

do města opočna

Opočno bylo od 16. století střediskem největšího panství v Podorlicku. Trčkové z Lípy, kterým panství patřilo, ve velkém podnikali a využívali k tomu robotní práce poddaných. Patřila jim řada zemědělských dvorů, rybníků a velké plochy lesů. Ve třicátých letech 17. století se držitelé velkostatku stali Colloredové z Walsee, kteří v podnikání pokračovali. Užitek jim přinášela i jejich města a městečka Opočno, Dobruška, Třebechovice a Nový Hrádek.

rok 1657 - Ludvík Colloredo potvrzuje starší práva

Ludvík Colloredo, hrabě z Walsee, potvrdil městu Opočnu privilegia císaře Rudolfa II. z roku 1608, Jana Rudolfa Trčky z Lípy z 9. května 1610 a císaře Ferdinanda II. z 15. prosince 1635 týkající se trhů, tržních poplatků, zápisů do městských knih, prodeje soli a obecní váhy.

Archiv města Opočna

Inv. č. 2

Ja L u d w i k C o l l o r e d o H r a b i e
Z W a l s u , P a n n a D o b r y , S l a y a n n i e , O p p o c z n i e , S m i -
d a r z i c h , K o w a n i c z y c h , a P o d c z e s z n i c z y c h , G e h o M i l o s t j V h e r s k e h o ,

a Českého Krále Skutečny Komorník etc:

Znamo ČZjnja tímto Lystem obecanie Každému, kdožby gey Čžetl, aneb Čžjetj slyssel, Zie gsau Předemnie Předstaupily, Prymator, Purgkmistr, a Konssele Miesta OPPOčzna, Poddannj Wiernj mogli mily, zato mnie Ponižení Prosyly, abyh gim od Geho Czysařske, a Kralowske milostj, Rudolffa Druheho, Poddattum W Praze, W Sobotu po Swatte Katteržinie, Letha od Narozenj Syna Božjho 1608. Podobnie od Slawne Pamietj Pana Jana Rudolffa Trožky Zlyppy, Tehdeysy dedične Wrchnostj, Panstwj oppočzenskeho Pod dattum Na OPPOčznie w Nediely Cantate, to gest 9. dne Miesyče Maij, Letha Od Narozenj Syna Božjho 1610: Zatim pak, od Slawne a Swate Pamietj Geho Czysařzka a Kralowske Milostj Ferdinanda druheho, Poddattum W Wjdnj W Sobottu den 5^{ho} Waleriana, togest 15. den Miesyče Prasynče Letta od Narozenj Syna Božjho 1635 - Milostjwie Zdielene, Obdarowanj, Magestaty, Swobody a Weysady, tímto Lystem, Vpewnil, a Potwrdil:

Y Poznawagicz Tychž Miesstianuw, Miesta meho OPPOčzna, Poddannych Mych iernych Milych, slussnau a Hodnau Zadost Bytj, Vstawičznau Poslussnost, a Službu mnie Czinjti se zakazgicz, S dobrym Rozmyslem, a Raddau Panuw a Přatel mych milych, Weyss Gmenowanemu Primatoru, Purgkmistru, Konsselum A Czely Obczy Miesta OPPOčzna, Nyniegssym y Budauczym, takowe Obdarowanj, dostatečnznie Confirmirugj, Tak aby ge yak Wnahorže dotčených Privilegijch Obsaženo gest, Jarmarky, tottiž: Prwnj na Swateho Marka Ewangelysty Panie. Druhy Na Swateho Mikulasse; Podobnie Konsky Trhy; Prwnj: na Obraczenij S^O Pawla; Druhy:

na Swateho Ržehorže; Trzetj na S^O Petra a Pawla; Přžitom pak Trhy Wlnienny: Prwnj, W Patek Přzed Swatym Giržim: Druhy WPatek přzed Stietjm Swateho Jana Křztitele.

Niczenie y Trhy tehodnj obilny, a na Wsselygake Wiecezy, Bez Wsselygake Přžekažky Gednoho Každého Čžlowěka, Swobodnie držettj, a Vzywattj mohly, Přžitom pak aby Mocz mely Statky swe, kterež magj, neb gmittj Budau (Wssak Spowolenjm Panstwj tohoto OPPOčzenskeho Přžedstawenych Heytmanuw:) Za Zdraweho Žywota, Prodawatj, Smlauwatj, Smlauwamj Zadawatj a Kssafftowatj, take po Sesslem Z Swěta Bez kssafft, Neyblyžssy Krewnj Přžatele, S Miestem Trpiczy, Podle Prawa Miestskeho, aby Vžiwatj Mohly, A to Wssechno do Miestskych Knie, ktomu Zržizenych, na Rathauze Wkladatj, a Zapisowattj dally. Nicz menie Zgednoho Každého Korče Přži Trhu Prodaneho Obily, Geden Kreyczar Bratj. Solnj Handl, a Obecnj Wahu Vžywatj Mocz mely.

Nadto nadewssechno, aby Po tiech Wystalych Neržestech a tiežkostech, Zase se wzdělawatj, a Zrust Bratj mohly, Zkržestianske Lasky, Naddotčenemu Primatoru, Purgkmistru, a Czely Obczy, giž Gmenowaneho Miesta OPPOčzna, tuto obwzlasstnj Milost Čžnim, Aby ZPřžiwezeneho, a Wyssenkowaneho, gednoho každého Wiedra Wina (: gsauče přžedessle ZWyssenkowanj každého Wiedra Wjna, do duchodu Zameczkeho, po tržidczytj Piettj Kreyczarzich odwadieno :) z nich Pieth Kreyč: Vpausstiegicz, tolyko doduchodu Zameczkeho, tržidczettj Kreyč: a Obczy Miesta OPPOčzna Pieth Kreyč: aby odwozowano adawano Bylo.

Wssak ktery Wjno gim ode Pana, a nebo držitele Statku toho, k Wyssenkowanj dano Bude, Ztoho Powěděrniho, Aby Panu

Platitj Powinnj Nebyly.

Toho Pak Wsseho Napotwrzenj a gistotu, gsem tento Lyst Peczetj swau Pržirozenau, Sgistym Wiedomim mym Vpeczetitj dal, a Swau Wlastnj Rukau Podepsal; A Pro Lepssy toho Gistotu, dozadal sem se, Vrozeneho Pana Pana Frydrycha Zaruby z Hustirzan, a WPržepyssych, A Vrozeneho a Stateczneho Rytjrže, Pana Jana Mladotu Z Solopisk, a na Skalcze, Ze gsau Peczetj swe podle me, tež pržitisknautj a pržiwiesytj daly a Wněmse Rukamj swymj vlastnimj Podepsaly (: Wssak sobie y diediczum swym Bezesskody :).

Gehož Dattum na oPpočnie, W Nediely Prowodnj, To gest Osmeho dne Miesycze dubna, Letha od Narozenj Syna Božyho, Ssestnacisteho Padesateho Sedmeho.

Ludwig Graff Colloredo m.p.	Frydrych Zaruba	Jan Mladota
L. S.	von Hustiržan m.p. z Solopysk m.p.	
	L. S.	

OTÁZKY A ÚKOLY :

1. Jaké úředníky mělo město Opočno?
2. Proč měla šlechta zájem o hospodaření svých poddanských měst?
3. Všimni si podtržených míst v textu. O čem je zde řeč?
4. Urči přesné datum vydání listiny - najdeš ho v posledním odstavci.

5. Listina je napsána na pergameni o rozměrech 40,5 x 36 cm.

Na zeleno-modro-růžových šňůrách jsou 3 pečeti.

První z těchto pečeti patří hraběti Ludvíku Colloredovi (v červeném vosku, průměr 4,6 cm), další dvě k listině dali připevnit svědci. Menší z nich (průměr 1 cm) je pečeti Bedřicha Záruby z Hustiřan a v Přepychách. Jan Mladota ze Solopysk na Skalce připojil svou pečeť o průměru 2,6 cm.

Prohlédni si fotografii pečeti a urči komu která pečeť patřila.

JAK LUŠTÍME STAROČESKÉ TEXTY

Následující tabulka nám pomůže při čtení přepisů listin. Při tomto čtení nemůžeme brát v úvahu dnešní pravopisná pravidla, neboť dřívější pravopisné normy se v mnohém lišily od dnešních a písaři si je často určovali sami.

Platí to například při používání tvrdého "y" a měkkého "i". Rozdíly jsou také v psaní velkých písmen - písař velkým písmenem často označoval nejdůležitější slova.

V tabulce je nejprve uvedeno písmeno (nebo skupina písmen) z přepisu, potom se dovíme jak tato písmena čteme a následují příklady. Tabulka je sestavena podle abecedy, takže se v ní budeme rychle orientovat.

au - ou	: Budauczych = budoucích; gsau = jsou
cz, cž - č nebo c	: uczynyl = učinil; Tysyczyho = tisícího; w roczye = v roce; Czieszky = český; wesniczych = vesnicích; koniecznie = ko- nečně
ey - ý	: Weyesady = výsady
g - j	: gest = jest; genz = jenž; slybugy = sli- bují; nemagy = nemají
ie - ě	: Miasteczko = městečko; Hrabie = hrabě; Pondielí = pondělí; na hradie = na hradě
j - i	: Knjžie = kníže; Pobralj = pobralí
rz, rž - ř	: Gyetrzycha = Jetřicha; rzemeslo = řemeslo; Ržjmský Cýsarž = římský císař

ss - š	: wssyem = všem; lepassye = lepší; wyetssy = větší
u - někdy ou	: kupyty = koupiti
v - většinou u	: pod wwarowaním = pod uvarováním; Paulvs = Paulus; Vstanowugj = ustano- vuji
w - v	: Wladislaw = Vladislav
y - někdy j	: yakoby = jakoby; wsseliyakých = všeli- jakých
ye - ě	: opyet = opět; wyerny = věrný; z myes- ta = z města
zie - ží	: Bosie = boží
zs - ž	: Prasskem = pražském

gotické knižní písmo
14. století

a	A	l	L	xx	X
b	B	m	M	y	Y
c	C	n	N	z	Z
d	D	o	O		
e	E	p	P		
f	F	q	Q		
g	G	r	R		
h	H	s	S		
i	I	t	T		
j	J	u	U		
k	K	v	V		

BASTARDA - 15. století

aa	A
bb	B
c	C
dd	D
e	E
ff	F
gg	G
hh	H
ii	I
j	J

k k k k

l l l

m

n n

o

p p

q q

r r r

s s

t t

u

v v w

x

y y

z z z z

K

L

M

N

O

P

Q

R

S

T

U

V W

X

Y

Z

kurent - 18. století

A a u u

B b b b

C c r

D d d d d

E e r r

F f

G g g r

H h h h

I i j

K k

L l l l

A

B

C

D

E

F

G

H

I J

K

L

M m
 N n
 O o
 P p
 Q q
 R r
 S s
 T t
 U u
 V v
 W w
 X x
 Y y
 Z z

M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z

SLOVNÍČEK POJMŮ

ARCHIV - ústav shromažďující důležité listiny, dokumenty, fotografie apod. pro úřední, vědecké nebo badatelské potřeby.

ARCHIVÁLIE - písemnost nebo jiný dokument uložený v archivu.

ARCHIVNÍ FOND - soubor písemných a jiných archiválií mající nějakou spojitost (např. fond velkostatku, fond města, vesnice apod.).

BADATELNA - miestnosť v archívu, ktorá je určená badateľom ke
studiu archíválií.

BASTARDA - typ úhledného gotického písma užívaný na listinách. Gotické písmo se vyznačovalo lámáním zaoblených tvarů písmen (gotické knižní písmo) - připomíná ostré oblouky gotické architektury. Bastarda však má na rozdíl od knižního písma i zaoblené tvary.

CANCELLARIJ REGNI BOHEMIAE - kancléř království českého.

CECH - středověké sdružení řemeslníků, jež se řídilo pevným
(cechovním) řádem.

DIPLOMATIKA - nauka o listinách, jejich původu a dokumentární ceně.

EPIGRAFIKA - věda studující nápisy.

ERB - znak. ERBOVNÍ POVĚST - pověst o tom, jak šlechtic (město)
získal znak a co tento znak obsahuje.

ESCHATOKOL - závěrečná část listiny.

GOTICKÁ KURZÍVA - typ knižního gotického písma užívaný hlavne
v knihách a listinách.

tvary písmen.

GR. - grošů.

HERALDIKA - věda o erbech.

HISTORIE - věda zkoumající a vysvětlující minulost lidstva.

CHRONOLOGIE - věda zabývající se měřením času.

ILLUMINACE - malovaná nebo kreslená výzdoba středověkých rukopisů.

INVENTÁRNÍ ČÍSLO - číslo označující archiválii. Archiválie je pod tímto číslem sepsána v seznamu.

JEZUITÉ - katolický církevní řád. V našich zemích měl značný vliv v 17. a 18. století.

KONFIRMACE - potvrzení.

KRONIKA - písemný pramen vyprávěcí povahy. Události v něm jsou řazeny chronologicky, tj. tak, jak následovaly. V archivech najdeme kroniky obcí, škol, far, různých spolků, polezí atd.

KURENT - typ novogotického písma, vyznačující se srozumitelností a bohatstvím tvarů. Slova se psala pokud možno jedním tahem. U nás se kurent užíval nejvíce v 18. století.

LISTINA - dokument úřední povahy s důležitým obsahem.

L. S. - zkratka od latinského "locus sigilli" = místo pro pečeť.

METROLOGIE - nauka o mírách a vahách.

M. P. - zkratka od latinského "manu propria" = vlastní rukou.

NUMIZMATIKA - věda o mincích.

ORIGINAL - původní rukopis.

PALEOGRAFIE - věda o písmu, jeho vzniku a vývoji.

PEČETĚ - otisk pečetítka se značkou majitele v pečetním vosku různé barvy. Pečeť byla dokladem pravosti dokumentu. Posději ji nahradilo rasítko.

PERGAMEN - vyhlazená, za nízké teploty usušená kůže používaná dříve ke psaní.

POMOČNÉ VĚDY HISTORICKÉ - vědecké obory, které pomáhají historii v poznávání minulosti. Patří mezi ně diplomatika, epigrafika, heraldika, chronologie, metrologie, numizmatika, paleografie a sfragistika.

PRAMENY HMOTNÉ - hmotné pozůstatky lidské činnosti. Patří sem vše, co člověk vytvořil a co nám může poskytovat poznatky o minulosti.

PRAMENY PÍSEMNÉ - veškeré pozůstatky písemného projevu lidí, které slouží k poznání minulosti.

PRIVILEGIUM - právo, výsada.

PROTOKOL - úvodní část listiny.

ROBOTA, ROBOTNÍ POVINNOST - povinnost poddaných odpracovat určitý počet dnů v roce pro svou vrchnost (feudála, klášter, královské město).

SIGNATURA - značka písemnosti pro její zařazení v rámci spisovny a později i v archivním fondu.

SFRAGISTIKA - věda o pečetích.

ŠOS - poplatek, který platili poddaní své vrchnosti aby nemuseli robotovat, případně plnit jiné povinnosti.

URBÁŘ - soupis robotních povinností poddaných.

VYDAVATEL LISTINY - ten, kdo někomu dal vystavit listinu.

VÝROČNÍ TRHY - velké trhy konané vždy v pevně stanovený den

v roce. Poddanským i královským městům je obvykle povoleno panovník.

VÝSADY - práva, privilegia.

PŘEHLED POUŽITÝCH LISTIN

Výprava první: MUTINOVÉ PRIVILEGIUM

rok 1320

Mutina z Dobrušky ruší robotu dobrušských měšťanů, převádí ji na poplatek a potvrzuje městu právo várečné.

(Pergamen, originál, psaný latinsky, zachovalý, dobře čitelný. Rozměry 20 x 15 cm. Na pergamenovém proužku zachovalá pečeť v žlutém vosku o průměru 2,7 cm.)

Výprava druhá: MEZI SOUKENÍKY

3. července 1378

Mistři soukenického řemesla v Rychnově se souhlasem pánů města - bratrů Jetřicha a Albrechta z Rychnova, stanoví řád svého řemesla.

(Fotokopie, originál je v archivu Národního muzea v Praze.)

Výprava třetí: ZA MĚSTSKÝM ZNAKEM

6. března 1488

Král Vladislav Jagellonský udílí Rychnovu n. Kn. městský znak - pannu na jelenu a povoluje dva výroční trhy.

(Opis z desk zemských.)

Výprava čtvrtá: DO POBĚLOHORSKÉ DOBY

13. listopadu 1628

Císař Ferdinand II. potvrzuje konfirmaci privilegií císaře Matyáše za to, že kostelečtí přestoupili k římsko-kato-

lické církvi. Nezní však mezi sebou trpět jinověrce a židy.

(Pergamen, originál, psaný česky, zachovalý, dobře čitelný. Rozměry 65,5 x 40,5 cm. Na černožluté šňůře dřevěné pouzdro o průměru 14 cm s velkou poškozenou císařskou pečetí v červeném vosku o průměru 10,5 cm.)

Výprava pátá: NA PANSTVÍ JEZUITŮ

21. prosince 1644

Páter Paulus Anastasius, rektor koleje sv. Klimenta v Praze potvrzuje cech ševcovský.

(Pergamen, originál, česky, iluminovaný, částečně poškozený, dobře čitelný, o rozměrech 31 x 63 cm. Na pletené červeno - zeleno - modré šňůře zavěšeno dřevěné pouzdro o průměru 8 cm s oválnou řádovou pečetí. Původní text listiny je na několika místech přepisován a tato místa jsou nečitelná.)

Výprava šestá: DO MĚSTA OPOČNA

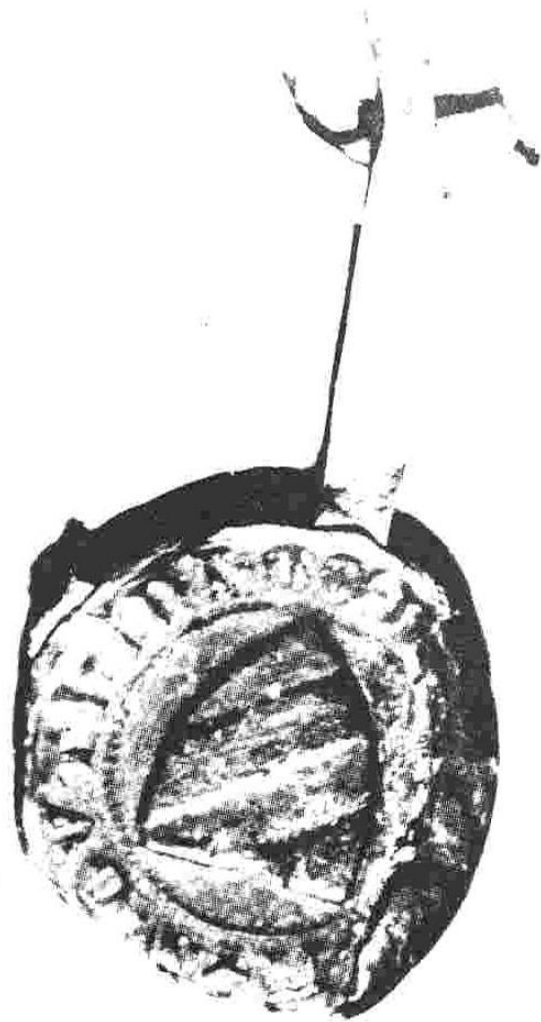
8. dubna 1657

Ludvík Colloredo z Walsee potvrzuje privilegia císaře Rudolfa II. z roku 1608, Jana Rudolfa Trčky z Lípy z 9. 5. 1610, císaře Ferdinanda II. z 15. 12. 1635 týkající se trhů, tržních poplatků, zápisů do městských knih, prodeje soli, obecní váhy.

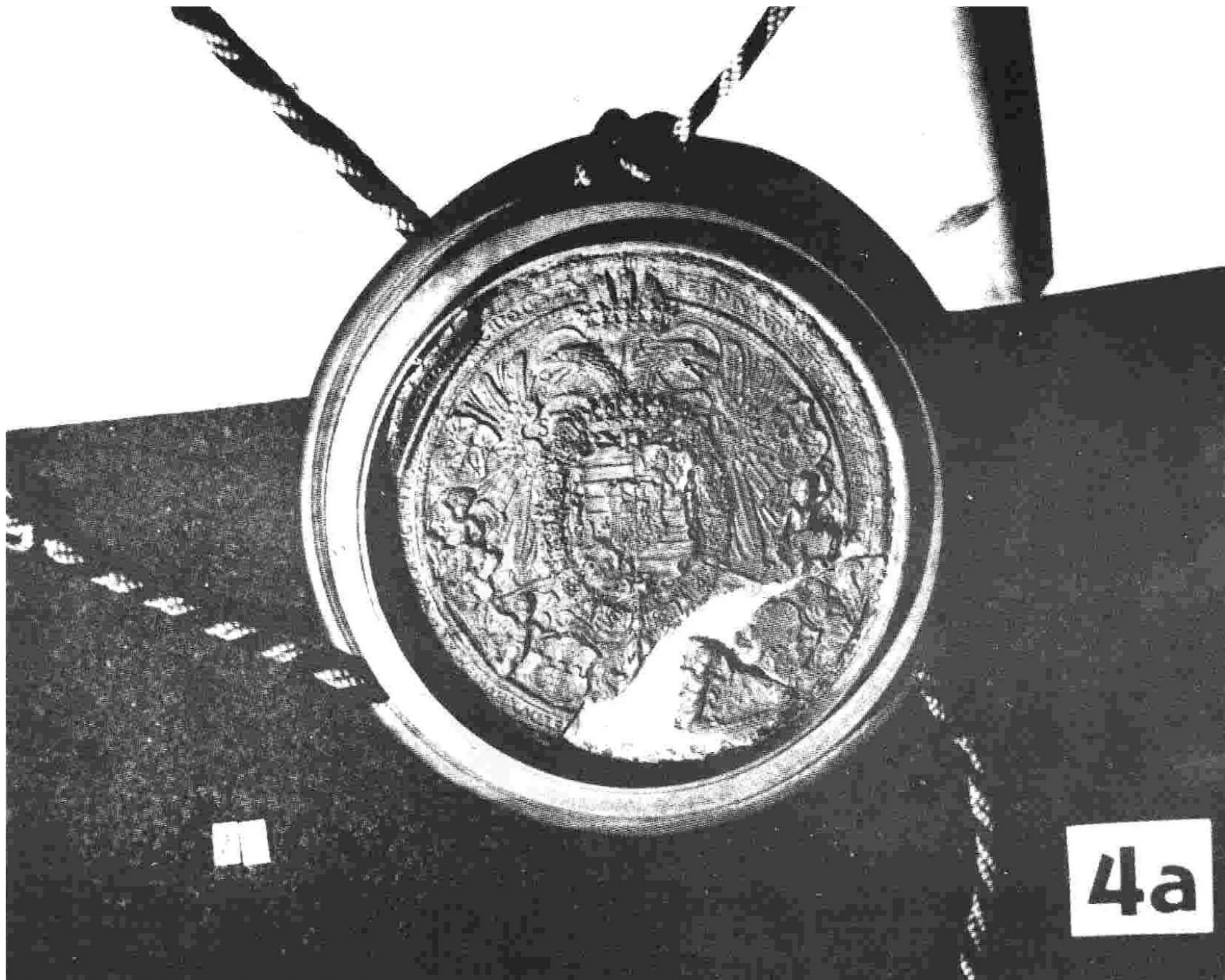
(Pergamen, originál, česky, dobře čitelný, o rozměrech 40,5 x 36 cm. Na zeleno - modre - růžových šňůrách 3 pečetí v dřevěných pouzdrech. Jedna patří vydavateli /o průměru

4,6 cm/, další dvě svědkům: Bedřichu Zárubovi a Hustiřan /o průměru 1 cm/ a Janu Mladotovi ze Solopysk na Skalce /průměr 2,6 cm/.)

[illegible]

1a

6a

OBSAH

Před první výpravou: O ARCHIVECH A LISTINÁCH	s. 1
Výprava první: MUTINOVŮ PRIVILEGIUM	s. 5
Výprava druhá: MEZI SOUKENÍKY	s. 8
Výprava třetí: ZA MĚSTSKÝM ZNAKEM	s. 12
Výprava čtvrtá: DO POBĚLOHORSKÉ DOBY	s. 17
Výprava pátá: NA PANSTVÍ JEZUITŮ	s. 21
Výprava šestá: DO MĚSTA OPOČNA	s. 27
JAK LUŠTÍME STAROČESKÉ TEXTY	s. 32
Gotické knižní písmo - 14. století	s. 34
Bastarda - 15. století	s. 35
Kurent - 18. století	s. 37
SLOVNÍČEK POJMŮ	s. 39
Přehled použitých listin	s. 43
Obsah	s. 46

Název: VÝPRAVY ZA STARÝMI LISTINAMI

Dějepisná čítanka pro 6. ročník ZŠ okresu Rychnov nad Kněžnou

Autor: PaedDr. Ladislav MIČEK, učitel ZŠ Palackého náměstí v Kostelci nad Orlicí

Recenze: Prof. PhDr. Jiří FRAJDL, CSc., katedra historie Pedagogické fakulty v Hradci Králové

Josef FRÝDA, okresní školní inspektor OSMT ONV v Rychnově nad Kněžnou

Vydalo: Okresní pedagogické středisko v Rychnově nad Kněžnou

Rok vydání: 1990

Počet výtisků: 550

Tisk: OTMS Týniště nad Orlicí

Povoleno Odborem školství, mládeže a tělovýchovy ONV v Rychnově nad Kněžnou jako materiál pro vnitřní potřebu škol okresu.

